

**Рішення разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії**

Разова спеціалізована вчена рада Волинського національного університету імені Лесі України Міністерства освіти і науки України, м. Луцьк, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі 05 «Соціальні та поведінкові науки» на підставі прилюдного захисту дисертації «Вплив децентралізації влади на розвиток партисипативної демократії в Україні» за спеціальністю 052 «Політологія» 23 лютого 2024 року.

Харитонюк Оріся Леонідівна, народилася 5 жовтня 1993 року у місті Луцьк Волинської області, громадянка України, освіта вища. У 2015 році закінчила Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки і отримала диплом спеціаліста з відзнакою за спеціальністю «Правознавство» та здобула кваліфікацію «Юрист». У 2019 році закінчила Університет імені Адама Міцкевича в Познані, факультет політичних наук та журналістики та отримала диплом магістра за спеціальністю «Нові медіа». З жовтня 2016 року по березень 2023 року – очно навчалася в аспірантурі Волинського національного університету імені Лесі Українки за спеціальністю 052 «Політологія».

Дисертацію виконано у Волинському національному університеті імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України, м. Луцьк.

Науковий керівник – Малиновський Валентин Ярославович, доктор політичних наук, професор, професор кафедри соціогуманітарних технологій Луцького національного технічного університету.

Результати дослідження відображено в 17 статтях, п'ять з яких опубліковано в наукових фахових виданнях, що входять до переліку МОН України, одна – у закордонному виданні та одинадцять – у збірниках матеріалів вітчизняних та міжнародних наукових конференцій, у тому числі:

1. Харитонюк О. Децентралізація 2016: перевірка виборами Волинської області. *Гілея*. 2017. Вип. 121 (№ 6). С. 226-229.

2. Харитонюк О. Адміністративне об'єднання громад – як завершальний етап децентралізаційної реформи в Україні. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2017. № 5. С. 30-35.

3. Харитонюк О. Фінансова децентралізація як психологічний стимул розвитку громад. *Регіональні студії*. 2019. № 19. С. 60-63.

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2019.19.10>

4. Харитонюк О. Роль українського менталітету в процесі реалізації реформи децентралізації влади в Україні. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2020. № 1(7). С. 230-237.

DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2020-01-230-237>

5. Харитонюк О. Чеський досвід залучення громадян до участі у місцевому самоврядуванні. *Регіональні студії*. 2021. № 24. С. 89-93.

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.24.12>

У дискусії взяли участь члени разової спеціалізованої вченої ради:

Шуляк А. М., докторка політичних наук, професорка, професорка кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу, декан факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки, зауваження:

1. У роботі варто було би використати системно-функціональний метод дослідження, який передбачає дослідження предмета з точки зору взаємопов'язаності елементів, що утворюють його структуру, і функцій, властивих і цим елементам, і явищу загалом. Звідси випливає необхідність застосування методу моделювання, який дозволяє побачити чітку структуру майбутнього партисипативної демократії в політичному просторі, що складається з суб'єктів, інститутів і процесів. Методологічно важливим є те, що принципом структурно-функціонального аналізу є розгляд у єдиній цілісності функцій і дисфункцій політичних інститутів. Такий аналіз допоміг би вивчити сучасний стан демократичних інститутів під час децентралізації.

2. У Р 1.2. можна було би використати поділ відповідно до ретроспективного аналізу на три групи теорії демократії – класичні, молоді,

гібридні та взаємозв'язки між ними, де партисипативна (або партисипітарна) відноситься до молодих демократій. Обмеженість концепцій ліберальної, плюралістичної та корпоративної демократії спонукає політологів шукати інші теоретичні моделі демократичного здійснення державної влади. Таким чином виникли молоді демократії другої половини ХХ ст. Однією з них є концепція партисипітарної демократії (від «participere» – брати участь). Така форма демократії передбачає активну участь громадян в обговоренні та прийнятті рішень із найголовніших проблем суспільного життя та державного управління, свідому й активну участь у політичних процесах, зокрема у виборах. У партисипаторному суспільстві громадяни добре поінформовані, зацікавлені у власному залученні до процесів державного управління та виборів. Американський політолог Б. Барбер відзначає: «Демократія участі, таким чином, розуміється як пряме управління освічених громадян. Громадяни – це не просто індивіди, що діють у приватній сфері, а добре проінформовані суспільні громадяни».

3. Також з урахування зауваження 3, у Р.1.2., аналізуючи партисипативну демократію, варто було б дослідити формування нетократії – термін використаний в книзі А. Зодерквіста «Нетократія» (2000 р.), що означає нову форму управління суспільством, основа якої не матеріальні цінності, а інформація. Доступ до достовірної інформації і маніпуляції з нею забезпечують владу над іншими учасників того чи іншого соціуму (суспільства, країни, держави).

4. Ураховуючи зміст Р.1.3., на мою думку, його варто було би назвати «Вплив українського менталітету на розвиток партисипативної демократії».

5. Р.1. є невинуватено завеликим за обсягом. З практики написання дисертацій розподіл текстового навантаження виглядає таким чином: 20% на р.1 (теоретичний) та орієнтовно однакоого на Р.2 та Р.3. Відповідно такий поділ у роботі порушено: Р.1. – 67 сторінок, Р.2. – 43, Р.3. – 31, а мало би бути у межах: Р.1. – 30-32 сторінки, відповідно Р.2. та Р.3. орієнтовно по 60-62 сторінки. Питання практичного характеру мали би знайти відображення в Р.3,

Тому, на мою думку, структура роботи виграла би якщо би теоретичні питання були розглянуті в Р.1., а Р.1.4, 1.5 перенесені в «практичні» розділи.

6. У розділі 2.1 авторка аналізує концепцію «доброго урядування» (good governance) (с.78). Я вважаю, що більш точнішим терміном є «публічне врядування» (англ. governance; new / public governance). Можливо, доцільно вкласти акцент на розрізненні між традиційним політичним врядуванням (англ. government) та новим публічним врядуванням (governance), яке пов'язане із зміною управлінської парадигми. Останнє передбачає розширення управлінської діяльності за межі уряду, «роздержавлення» управлінських функцій та передачу їх значної частини іншим суспільним суб'єктам, таким як бізнес чи інститути громадянського суспільства. Отже, держава не просто «править», а «скеровує», здійснюючи координацію по горизонталі за мережевим принципом. «Добре врядування» (англ. good governance) можна розглядати як підвид «публічного врядування», в якому закладений нормативний стандарт урядування для країн, що здійснюють модернізацію своїх суспільних та управлінських систем.

7. Поза увагою авторки в теоретичному розділі залишилося саме поняття «децентралізації».

8. Недоречним є перелік 40 критеріальних показників, що відображав інституційну привабливість громад, який зайняв 3 сторінки тексту (с.102-104), його варто було би перенести у Додатки.

9. Р.3.1. Чеський досвід залучення громадян до участі у місцевому самоврядування, с. 137 «Ми не вважаємо, що потрібно буквально копіювати приклади реформування інших країн, оскільки існують різні історичні, територіальні, економічні, політичні та ментальні чинники, які відрізняють Україну від інших країн світу», Р.3.2. «Розвиток партисипативної демократії на прикладі Республіки Польща». У вступі варто було би обґрунтувати вибір саме цих держав для аналізу в дисертації, а також обґрунтувати аналіз на прикладі Волинської області.

10. Цитування повинно супроводжуватися коментарем, або позицією автора, чого часто бракує в тексті дисертації. Наприклад, Р.1.1., с. 27-28 – три абзаци цитат з посиланнями, але без аналізу авторки. Також зазначення в тексті будь-яких статистичних даних потребує посилання, як наприклад. С.86 «Варто зауважити, що лише у 7 ТГ Волинської області з 54 ТГ, після виборів, які відбулися 25 жовтня 2020 р., посади голів ТГ очолили жінки».

11. У наукових роботах дисертаційного рівня не бажано використовувати посібники, підручники, конспекти лекцій (наприклад, позиції 47, 54, 56,70, 82, 127).

Ярош Я. Б., доктор політичних наук, професор, декан факультету історії, політології та національної безпеки Волинського національного університету імені Лесі Українки, зауваження:

1. Серед наукових праць автор наводить матеріали навчальних посібників та підручників, які використовувати в науковій роботі не зовсім коректно, а саме: Баймуратов М. О. Територіальна громада в політичній системі і системі місцевого самоврядування України. Муніципальне право України: підручник / за ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького. Київ: 2001. 352 с.; Колодій А. Основи демократії: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / ред. А. Ф. Колодій. Львів: Астролябія, 2009. 832 с.; Скакун О. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.

2. Крім того, дисертант наводить оціночні судження суб'єктів політичного процесу у Волинській області в авторській інтерпретації (С. 118). Слід розглядати політичний процес через призму наукової аргументації і обов'язково підкріплювати і доповнювати їх фактами на основі достовірної наукової літератури з вихідними даними.

3. На наш погляд, потрібно було більш ширше використати результати досліджень волинських дослідників (В. Бортніков, Т. Майко), які зосереджують свою увагу на локальних політичних процесах у Волинській області.

Ротар Н. Ю., докторка політичних наук, професорка, професорка кафедри політології та державного управління факультету історії, політології та

міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, зауваження:

1. По-перше, варто було більш чітко сформулювати предмет дослідження. О. Л. Харитонюк визначає його як «вплив децентралізації влади на становлення, розвиток та перспективи партисипативної демократії на рівні територіальних громад в Україні: регіональний досвід» (с. 21). Таке формулювання, по-перше, не відсилає до кейсів Польщі та Чехії, по-друге, 7 опирається на категорію «перспективи партисипативної демократії», яка належить до результатів дослідження, а не його предмету.

2. По-друге, застереження викликає структура першого розділу дисертації. На нашу думку, початок викладу матеріалу має розпочинатися з аналізу методології дослідження (у дисертації – це підрозділ 1.2), а після цього має здійснюватися аналіз стану наукового вивчення проблеми партисипативної демократії в контексті процесів децентралізації влади (дисертації – це підрозділ 1.2). Такий підхід дозволяє чітко визначити не тільки методи, але й методологічні засади дослідження та відстежити опертя конкретних науковців на окреслене коло методологічних підходів. Застосований авторкою підхід залишив відкритими низку методологічних питань. По-перше, це питання невизначених методологічних рамок дослідження процесів децентралізації, які традиційно визначаються концептами фіскального федералізму, державного управління та політичних теорій, кожна з яких актуалізує певний аспект децентралізації, що може вивчатися відокремлено від інших. По-друге, це фактичне ототожнення понять політична участь, громадська участь та громадянська участь, які чітко розмежовані саме на методологічному рівні засобами теоретико-концептуальної деталізації політичної науки (с. 27, 32). По-третє, невизначеними залишилися й методологічні принципи, на які опирається авторка дослідження, звертаючись до вивчення впливу української політичної культури на розвиток партисипативної демократії (підрозділ 1.3). Як наслідок, О. Л. Харитонюк позиціонує громадоцентризм як політичну орієнтацію українського суспільства (с. 23), тоді як цей здобуток українського соціуму є

результатом специфічного перетину та накладання пізнавальних, оцінювальних й емоційних політичних орієнтацій з механізмами їх формування та динаміки (політичні міфи, символи, традиції, форма функціонування політичних інститутів тощо).

3. По-третє, ми вітаємо обраний О. Л. Харитонюк підхід до дослідження впливу децентралізації влади на розвиток партисипативної демократії в Україні, в основу якого покладено case-study. Фактично авторка опирається на три кейси розгортання практик партисипативної демократії – Волинська область України, Чехія та Польська Республіка. Але такий підхід був би більш продуктивним, якби ці кейси були рівнозначними, тобто, предмет дослідження вивчався через кейси України, Польщі та Чехії, або через кейси Волинської області та окремих адміністративно-територіальних одиниць Польщі та Чехії.

4. По-четверте, більшої уваги варто було приділити деталізації процесу поширення практик партисипативної демократії в Україні загалом. Досягти цього можна було шляхом більш ретельної роботи над структурою дисертації. На нашу думку, винесення підрозділів 1.3 та 1.4 в окремий розділ та його посилення шляхом узагальнення практик партисипації в громадах України дозволило б: (1) уникнути надмірного обсягу тексту першого розділу дисертації; (2) зрозуміти особливість та визначити чинники першості Волинської області, про яку йдеться у другому розділі дисертації, що можливо тільки в контексті цілісної уяви про процеси децентралізації в Україні.

5. По-п'яте, авторка дисертаційного дослідження не завжди коректно використовує категорії та поняття сучасної політичної науки, наприклад, «займається партисипативною демократією» (с. 23), «місцеве самоврядування держави» (с. 27); «у науковій літературі існує багато різновидів партисипативного врядування» (с. 31); «у ході децентралізації» (с. 17).

6. По-шосте, ми погоджуємося з О. Л. Харитонюк в тому, що поняття «партисипативна демократія часто вживається поряд з такими поняттями як «громадянин», «громадянство», «громадянськість», «громадськість», оскільки мають певний безпосередній зв'язок» (с. 52). Але, на нашу думку, більш

актуальним та доречним було б висвітлення міркувань авторки не про громадянство в Старому Римі, а про право обирати та бути обраними до органів місцевого самоврядування, яке сьогодні у Великій Британії та окремих державах-членах Європейського Союзу не завжди асоціюється зі статусом громадянина та громадянства.

7. По-сьоме, позиціонуючи політичну суб'єктність територіальних громад України, з чим ми абсолютно погоджуємося, авторка дисертації екстраполює цю ідею на процес партисипації, що відбувається всередині громади, коли принципове значення має суб'єктність члена територіальної громади, а не самої громади. Відповідно, складається враження, що в територіальних громадах України різні форми партисипації застосовують не їх мешканці, а громада загалом.

8. По-восьме, підрозділ 2.2 має назву «Протестна участь у контексті здійснення реформи децентралізації». Потребує пояснення, які саме виміри громадської, а не політичної, участі генерують потенціал протесту. Хто є суб'єктом і об'єктом протесту? Власне актуалізовані авторкою приклади вказують на прояви протестної моделі політичної (а не громадської) участі, адже їх об'єктом є політичні інститути та процеси.

9. По-дев'яте, текст дисертації містить певні ознаки, нехарактерні для наукового дослідження: (1) він перевантажений цитуванням; (2) містить фото діаграм та малюнків, які не згенеровані автором, відповідно до вимог, що висуваються до шрифту та формату; (3) активне посилання на тексти навчальних посібників та підручників у методологічній частині дисертації.

Голуб'як Н. Р., кандидатка політичних наук, старша викладачка кафедри міжнародних відносин факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

1. По-перше, дисертантка в анотації на с. 5 в другому розділі не згадує про протестну участь у контексті децентралізації та про роль інститутів громадянського суспільства в активізації територіальної громади, проте

відповідні підрозділи у дослідженні виділені і дані проблеми розглядаються авторкою у матеріалах дисертації.

2. По-друге, на нашу думку, доцільно було б у вступі сформулювати гіпотезу дослідження, що підкреслило науковість та значущість дисертації.

3. По-третє, авторкою визначені хронологічні межі з 2014 р. до 2021 р. (с.22), проте обґрунтовується і пояснюється 2020 р. як завершення роботи над формуванням територіальної основи для організації влади.

4. По-четверте, у методологічній основі дисертантка вказує використання методів опитування голів ТГ та інтерв'ювання з працівницею міської ради чеського міста Ржічани (Říčany), на нашу думку варто було в додатках навести зразок опитування та відповідно матеріали інтерв'ю.

5. По-п'яте, у першому розділі «Партисипативна демократія як об'єкт наукового дослідження» авторка виокремлює теорії та поняття пов'язані із демократією участі, вплив політичної культури на партисипативну демократію та стан розвитку демократії участі в Україні. Однак, на нашу думку, в даному розділі доцільно було б детальніше окреслити стан сучасних наукових досліджень та розписати джерельну базу дослідження; додати визначення понять «громадська участь» та «громадянська участь»; запропонувати авторське розуміння «демократії участі» та її ключових термінів.

6. По-шосте, у підрозділі 3.2 «Розвиток партисипативної демократії на прикладі Республіки Польща» (с.163-167) О.Л. Харитонюк детально описує практику проведення в Польщі панелі громадян, вказуючи переваги даної форми участі, однак не розкриваються недоліки такого процесу.

7. По-сьоме, у третьому розділі «Перспективи вдосконалення форм громадської участі на прикладі Польщі та Чехії» авторка порівнює досвід проведення реформ місцевого самоврядування в Республіці Польщі та Чеській Республіці. Однак, порівняння, на нашу думку, мала б більш позитивний ефект, якщо було виразне співставлення спільних та відмінних рис, наголос на сильних та слабких сторонах порівняння. Крім того, варто відзначити технічні неточності, які стосуються непропорційності розділів дисертації (перший

розділ складається із 66 сторінок); доцільності проміжних висновків до розділів, які повторюють текст із розділів; наявність стилістичних та орфографічних помилок.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада Волинського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України, м. Луцьк, присуджує **Харитонюк Орісі Леонідівні** ступінь доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Голова
разової спеціалізованої вченої ради

проф. Валерій БОРТНІКОВ